

ИЗВЕШТАЈ ОД АНАЛИЗАТА

на телевизиските програмски сервиси на јавниот радиодифузен сервис МРТ (3-9 октомври 2011 година)

Вовед

Веќе децении наназад, на академско и на регулаторно ниво се расправа за улогата, мисијата, принципите, односно карактеристиките и функциите и финансирањето на јавниот радиодифузен сервис. Се преразгледува неговата различност од државниот сервис и од комерцијалниот сектор. Во некои земји, овластувања и обврски на јавен радиодифузер им се доверуваат и на медиуми во приватна сопственост. Истовремено, и во практиката сферата на радиодифузијата поминува низ огромни промени (дигитализацијата и новите сервиси кои таа ги прави можни). Сепак, и покрај различните практики, размисли и промени, клучните карактеристики што го обележуваат јавниот радиодифузен сервис остануваат исти. Имено, во споредбената анализа на УНЕСКО од 2011 година, насловена *Јавен радиодифузен сервис: споредбена правна студија*, авторот Тоби Мендел, како одлики кои „историски ги дефинирале јавните радиодифузни сервиси“, а кои во публикацијата се оценуваат „во однос на модерните стандарди и практики“¹, ги посочува шесте карактеристики дадени од Ерик Барент во неговата споредбена анализа од 1995 година:

- „1. генерална географска достапност;
2. грижа за националниот идентитет и култура;
3. независност и од државата и од комерцијалните интереси;
4. непристрасност на програмите;
5. опфат и разновидност на програмите; и
6. финансирање претежно од општ надоместок од корисниците.“²

На европско тло, клучните елементи на улогата на јавниот сервис се во истиот дух. Преразгледувањето на позицијата и улогата на јавниот радиодифузен сервис во изменетите услови на европското радиодифузно опкружување, во 2007 година резултираше со документ на Советот на Европа – *Препорака CM/Rec(2007)3 од Комитетот на министри до државите - членки за улогата на јавниот медиумски сервис во информациското општество*. Таа, во своите *Водечки начела кои се однесуваат на улогата на јавниот медиумски сервис во информациското општество*, посочува дека за еден јавен сервис навистина да ја извршува својата улога на прво место треба да почитува пет клучни елементи, односно треба да претставува:

- „ а) референтна точка за целата јавност, која нуди универзален пристап;
- б) фактор на социјална кохезија и на интеграција на сите поединци, групи и заедници;

¹ UNESCO (2011) "Public Service Broadcasting: A Comparative Legal Survey" стр. 6 Достапно преку: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/public-service-broadcasting-a-comparative-legal-survey/> (13.10.2011)

² Ибид.

в) извор на непристрасни и на независни информации и коментари, и на иновативна и различна содржина која е усогласена со високите етички стандарди и стандардите за квалитет;

г) форум за плуралистичка јавна дискусија и средство за промовирање поголемо демократско учество на поединците;

д) сервис кој активно придонесува за аудиовизуелното творештво и за производството, како и за поголемото вреднување и ширење на разноликоста на националното и на европското културно наследство.“³

Имајќи го предвид ова, анализата на програмските сервиси на Македонската радио – телевизија спроведена во 2011 година се концентрираше на тоа да утврди дали тие ги исполнуваат клучните елементи на улогата на јавниот сервис и дали ја реализираат својата мисија. При разгледувањето на Јавниот сервис во целина, посебно се разгледува множеството од телевизиски, а посебно множеството од радио програмските сервиси, со оглед на фактот дека станува збор за два различни медиуми, со различни можности, трошоци и цели. Најпрвин се разгледани телевизиските програмски сервиси, односно Првата програма (МТВ1), Програмата на јазиците на етничките заедници (МТВ2) и Собранискиот канал (на чија фреквенција се емитува и програмата наречена МРТ). Во конкретниот извештај, секоја од нив е анализирана поединечно и извлечени се поединечни заклучоци, кои ја даваат вкупната оценка за тоа како Македонската телевизија, како целина, ја остварува улогата и функцијата на јавен радиодифузен сервис.

---

³ Совет на Европа, Препорака CM/Rec(2007)3 од Комитетот на министри до државите членки за улогата на јавниот медиумски сервис во информациското општество

Операционализирањето и методолошкото поставување на оваа анализа се потпира врз публикацијата *Јавна радиодифузија: Зошто? Како?* (2001) на УНЕСКО и Светскиот радио и телевизиски совет⁴. Таа го препознава јавниот сервис како медиум со специфична мисија чија срж ја сочинуваат принципите/функциите на универзалност, разновидност, независност и посебност (и квалитет) односно поинаквост на јавниот сервис од комерцијалните медиуми. Секој од овие принципи има конкретна содржина и неговото почитување е можно да се измери.

Универзалност – Програмите на јавниот радиодифузен сервис треба да им бидат достапни на сите граѓани во земјата при што не се мисли само на техничка достапност. Исто така, ова не значи дека јавниот сервис треба да се раководи од рејтингот на своите емисии туку да настојува секој „да ја разбере и следи неговата програма“, односно „...јавниот форум што го обезбедува не треба да биде ограничен на малцинство... [и не треба] да го емитува само оној тип програма што е отфрлен од комерцијалниот сектор“⁵.

Разновидност – Програмата на јавниот радиодифузен сервис „треба да биде разновидна на најмалку три начини: во однос на понудените жанрови ..., на целните публики и на темите на расправа.“⁶ Сегментирањето на публиката во едно општество зависи од низа фактори, некои од нив се демографски (возраст, род, етничка припадност и др.), некои се поврзани со социјалниот статус (пензионери, невработени), некои публики се формираат повремено и привремено (на пример, во текот на некој културен настан), некои се формирани врз основа на јазичните преференци, религиската припадност итн. На сите овие сегменти на публиката, јавниот сервис треба да им понуди жанровски различни програми, како и различни теми или/и различен третман на темите. На пример, некои од емисиите за деца треба да бидат забавни, други образовни, трети да претставуваат хибрид меѓу овие две, некои емисии ќе имаат цел да ги информираат децата за прашања од нивни интерес. При изборот на темите треба да се има предвид дека категоријата „деца“ не е хомогена и оти ја интересираат различни теми и прашања во зависност од тоа на која возраст е личноста, на кој степен во образовниот процес се наоѓа, каде живее итн. Понекогаш прашања од пошироко општествено значење (на пример основните човекови права) можат да се третираат во емисии чија целна публика се децата, но начинот на обработка да биде прилагоден за нивна возраст.

Всушност, разновидноста е тесно поврзана со универзалноста бидејќи јавниот сервис треба својата програмска шема да ја конципира така што ќе понуди емисии за различни сегменти на публиката, а целта - да биде достапен за сета јавност - ќе ја оствари не на ниво на секоја поединечна емисија, туку преку целината на понудените содржини.

Независност – Јавниот радиодифузен сервис треба да биде средиштето на јавната дискусија во која сите слободно ги изнесуваат своите ставови и идеи и тој не треба ниту да ја комерцијализира

⁴ UNESCO & World Radio and Television Council (2001) "Public Broadcasting - Why, How?". Достапно преку: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001240/124058eo.pdf>. (25.08.2011)

⁵ Ибид, стр. 11

⁶ Ибид, стр.12

својата програма за да постигне повисок рејтинг, ниту да претставува државен сервис под влијание на власта. „Доколку информациите што ги обезбедува јавниот радиодифузер се под влијание на власта, луѓето повеќе нема да му веруваат... [доколку] програмите се дизајнирани со комерцијални цели, луѓето нема да сфаќаат зошто од нив се бара да финансираат сервис чии програми не се суштински различни од сервисите обезбедени од приватните радиодифузери“⁷.

Посебност – Јавниот радиодифузен сервис треба да биде поинаков не само по тоа што ќе емитува програми, ќе третира теми и ќе води сметка и за оние сегменти од публиката кои комерцијалните медиуми ги одбегнуваат. „Станува збор за тоа да се прават работите поинаку, без да се исклучи кој било жанр...[што] ќе ги води јавните радиодифузери да иновираат, да создаваат нови сегменти, нови жанрови, да го постават темпото во аудио-визуелниот свет и да ги повлечат другите...“⁸. Всушност, јавниот радиодифузен сервис треба да биде модел за квалитет на аудио - визуелните дела и за професионална новинарска работа.

Како што може да се забележи од овој кус опис на секоја од функциите, тие се проникнуваат една со друга, а нивното остварување е тесно поврзано со остварувањето на мисијата на јавниот радиодифузен сервис. Таа пак, мисијата, во секоја земја е обликувана согласно специфичностите на конкретната држава, но во основа, јавниот радиодифузер треба:

„Да им овозможува на граѓаните да бидат информирани за низа теми и да се здобијат со нови знаења, секогаш во рамките на интересна и атрактивна програма.

Во зависност од земјата... да го зајакнува националниот идентитет...[но, внимателно, односно] Да го зајакнува чувството на граѓаните на припаѓање – да; да пропагира одреден или премногу политички концепт на идентитет - не.

...[Л]егислативата... која го дефинира мандатот на јавниот радиодифузер да го прави тоа на општ начин и да избегнува да го врзе за упатства кои се премногу детални и прецизни, така што создавачите на програмата ќе ја уживаат сета слобода неопходна за нивната витална независност“⁹.

---

7 Ибид.

8 Ибид. стр. 13

9 Ибид. стр.13

Анализата беше спроведена во периодот од 3 до 9 октомври 2011 година. Оваа седмица беше избрана бидејќи немаше методолошки препреки (т.е. претставуваше една вообичаена седмица - немаше празници, значајни спортски или културни настани и сл.), ниту технички пречки (проверката во системот за снимање на СРД покажа дека снимките на сите програмски сервиси беа безмалку целосни). Анализата ја опфати вкупната програма што во таа седмица ја емитуваа телевизиските програмски сервиси МТВ1, МТВ2 и Собраниски канал.

Анализата на програмските сервиси на МРТ се состои од квантитативна и од квалитативна анализа, при што оценки се извлекувани и за Јавниот сервис во целина и за секој сервис поединечно. Освен квантитативните податоци, кои даваат пред сè сознанија за структурата на емитуваната програма и застапеноста на медиумските функции, за да се оцени нивото на почитување на принципите се водеше сметка за следниве квалитативни показатели:

А. Универзалност: 1. Која програма/содржина/сегмент од програмата за која целна публика е наменета?

2. Дали емисиите кои се наменети за одредена целна група се распоредени во соодветен термин?

3. Дали може да се каже дека (секој од програмските сервиси на) МРТ претставува јавен форум преку кој се води слободна дебата на сопоставени или спротивставени идеи и ставови?

Б. Разновидност: 1. Дали програмската понуда е разновидна и според жанровите и според поджанровите

(онака како што се дефинирани според Одлуката за класификација на радио и на телевизиските програми на Советот за радиодифузија), односно:

а. Дали во информативната програма освен вести има и актуелно – информативни програми, особено актуелно – информативни програми со документаристички пристап, има ли специјализирани програми?

б. Има ли програми (или нивни сегменти) кои третираат теми од практичен интерес на граѓаните (на пример, правни, здравствени или некакви други совети, комунални теми и слично)?

в. Има ли преноси од снимки на седници на органите на власта, колку често, дали се повеќе преноси или снимки, дали има некаква новинарска обработка или се само вклучени камерите и микрофоните? Ова прашање особено ќе се третира во анализата на Собранискиот канал имајќи ја предвид неговата намена.

г. Какви се по жанр програмите за деца? Како се обработени темите во нив?

д. Доколку има програми за посебни сегменти од публиката, на пример за пензионерите, за населението на различни општини (локални информации), за лица со посебни потреби итн., како се жанровски осмислени, каков е изборот и обработката на темите и слични квалитативни аспекти?

ѓ. Какви се образовните програми по сценаристички, режисерски, новинарски/водителски и друг ангажман?

е. Дали има емисии од културата и дали се само информативни или имаат продлабочен аналитички и критички пристап?

ж. Каква е забавната програма по жанр, по сценаристички, режисерски, новинарски/водителски и друг ангажман?

з. Во контактните програми со која било функција (информативна, забавна, образовна) какво е нивото на интеракција на водителите со публиката?

с. Има ли програми од домашна продукција? Какви се тие по жанр?

и. Какви се карактеристиките на играната програма (жанрови, домашна или странска, квалитетна, нова или стара, репризи и премиери итн.)?

В. Независност: 1. Дали во третманот на темите постои разновидност на користени извори, дали се тие стручни и компетентни или може да се забележи прибегнување кон еден извор?

2. Постои ли длабински третман кој подразбира презентирање повеќе гледишта на одредена тема?

3. Каков е третманот на информациите кои доаѓаат од извршната, законодавната и судската власт – трансмисиски или критички?

4. Може ли да се забележи фаворизирање одредени жанрови поради комерцијалниот ефект што го постигнуваат?

Г. Посебност (и квалитет): 1. Се забележува ли настојување за иновативност и инвентивност во осмислувањето и во реализирањето на емисиите?

2. Има ли емисии/сегменти/содржини преку кои програмските сервиси оставаат белег?

3. Постојат ли некакви специфичности на програмската шема по кои јавниот сервис е карактеристичен во однос на комерцијалниот и непрофитниот сектор?

4. Кои жанрови доминираат во програмата од сопствено производство?

5. Какви се стандардите за квалитет на програмата од сопствено производство?

6. Има ли копродукции или наредена програма (изработена од независни продуценти за МРТ)?

7. Кои жанрови доминираат кај купената програма?

8. Дали постои воедначеност на стандардите за квалитет на сопствената, на копродукциската, на нареданата и на купената програма?

При извлекувањето на оценките, некои од добиените резултати се разгледувани во однос на наодите од минатогодишните анализи на Јавниот сервис.

Еден најсеопфатен пристап кон анализата на остварувањето на мисијата на Јавниот радиодифузен сервис подразбира и оценка од аспект на задоволството на публиката во смисла на тоа дали граѓаните сметаат оти програмите што им се нудат ги оправдуваат финансиските средства што

ги издвојуваат за нив. Такви сознанија би можеле да се добијат при некоја идна споредба на наодите од оваа анализа со резултатите од истражување на мислењето на публиката за програмите на МРТ кое би се спровело во рамките на подготовките за стратегијата за развој на радиодифузната дејност 2013-2017.

Македонската телевизија во периодот меѓу двете анализи спроведени од Советот (споредбената од 2010 и оваа од 2011) настојува да направи чекори во правец на привлекување на публиката кои се огледуваат пред сè во изборот на играната програма, во емитувањето понова продукција, во воведувањето интересна, добро спакувана програма. Некои новитети се случуваат по периодот кој е опфатен во оваа анализа и нивното влијание ќе може да се види во наредната. Ваквите позитивни струења заслужуваат признание иако, како што покажува оваа анализа, поместувањето кон изградба на нов имиџ на МТВ е сè уште во зародиш и може донекаде да се забележи само на МТВ1. На Собранискиот канал нема никакви промени, а за програмата означена како МРТ, која наводно треба да помогне за остварување на образовната функција на јавниот сервис, конечно недвојбено може да се каже дека служи само за пополнување на фреквенцијата која никако не се успева да се претвори во канал кој вистински ќе информира за активностите на Собранието. Ова никако не значи дека на Јавниот сервис не му треба најмалку уште една фреквенција. Напротив. Можност(и) за друг(и) програмски сервис(и) му требаат, но над сè му требаат јасна визија и јасни концепти за нови канали, кои сериозно ќе се свртат пред сè кон децата чии потреби како публика, генерално во македонската радиодифузија, не се задоволени (ако се воопшто сфатени) ниту во квантитет ниту во квалитет.

Јавниот сервис во целина, а и неговите поединечни телевизиски сегменти допрва ќе треба да стане јавен форум преку кој се води слободна дебата на сопоставени или спротивставени идеи и ставови.

МТВ1 Резултатите од анализираната недела на Првиот програмски сервис на МТВ покажуваат намалување на содржините кои исполнуваат забавна функција во споредба со анализите спроведени во текот на 2010 година (јануари и мај), а за сметка на тоа зголемување на програмите кои исполнуваат образовна функција. За жал, тоа не се должи на зголемувањето на квантитетот на емисиите, туку пред сè на неколкукратните репризни изданија во текот на денот на, инаку квалитетната, домашна и странска документарна продукција. Забелешките изнесени и во претходната споредбена анализа од 2010 година, дека на МТВ1 недостасува квалитетна детска програма, пред сè образовна, важат и за оваа анализа.

Емитувана е жанровски разновидна информативна програма претежно реализирана на наједноставниот, неатрактивен начин со новинар - водител и гостин/гости во студио. Со исклучок на неколку емисии, во другите речиси и да нема дополнителен истражувачки новинарски придонес околу главната тема на разговор, со што би се избегнала присутната студиска стереотипност. Користењето иста сценографска поставеност за неколку емисии кои меѓусебе се разликуваат само по насловот, а се идентични по пристапот на студиска реализација (интервјуа, дебати), е честа појава на програмата на Првиот програмски сервис.

За разлика од резултатите од анализите од 2010 година, кога беа емитувани мал обем аудио - визуелни дела од домашно изворно производство, генерално архивски материјали, често стари и по неколку децении, резултатите од оваа анализа покажуваат дека МТВ прави позитивен исчекор во

поглед на емитувањето домашни аудио - визуелни дела, пред сè документарни, реализирани во 2011 година. Иако скромно, МТВ може и во поглед на играната програма да се пофали со нови епизоди од серијалот Македонски народни приказни, снимени исто така во 2011 година.

И покрај намалениот обем на бесплатно емитувани реклами во однос на податоците од 2010 година, останува впечатокот дека програмата на МТВ1 е презаситена со нив и со голем број резони за нивно емитување, што во голема мера влијае на интегритетот на програмата. Само мал дел од овие реклами ги исполнуваат условите да бидат емитувани како бесплатни, согласно одредбите од Законот за радиодифузната дејност. Најголем дел од спотовите означени со бесплатно емитување, всушност се реклами, пред сè на Владата на РМ, но и на субјекти кои остваруваат комерцијални ефекти.

Програмата и натаму останува оптоварена со содржини кои истовремено се емитуваат на екранот, што на моменти е напорно за следење. Така често, покрај главната програмска содржина, истовремено во долниот и во горниот дел од екранот течат кајрони, од кои едниот најчесто носи информации поврзани со владините успеси на економски план, со уписите на државните факултети, со огласи на градот Скопје, работното време на жичарницата итн., а вториот содржи промотивни најави за сопствената програма. Ваквиот начин на реализација на програмата во текот на денот понекогаш трае со часови.

Неадекватно техничко водство е присутно при реализацијата на сегменти од програмата. Се случува снимени емисии да бидат прекинати со цел да се емитува друга програмска содржина, што укажува на недоследности во програмското планирање.

МТВ2 Програмскиот ден на Сервисот на јазиците на етничките заедници е поделен меѓу редакциите на албански, турски, ромски, влашки, српски и бошњачки јазик. Најзастапена е програмата на албански јазик, по неа следи онаа на турски, додека другите етнички заедници имаат по еден и пол до два и пол часа програма неделно. Траењето на секоја од нив се одразува врз можноста да се вообличи програмска шема, односно првите две програми се состојат од повеќе целини и освен вести имаат и информативна, забавна (музичка и играна програма) итн. Другите во основа функционираат како емисија со конкретен назив: *Сехара* на бошњачки, *Видик* на српски, *Скантеао* на влашки и *Бјандиле* на ромски. Тие блокови, во зависност од изборот на редакцијата, содржат вести, соопштенија, информативни или забавно – информативни пасажи, музички нумери, интервјуа со или документарни програми за важни личности од заедницата итн. Инаку, забележливо е дека иста сценографија се користи за реализација на емисии од различни редакции. Кај програмата на ромски јазик, како позитивен пример од сценаристички, водителски, новинарски и режисерски аспект треба да се истакне магазинот „Време на Ромите“, емитуван за време на викендот, кој е преведен и на македонски јазик.

Програмата на албански јазик е методолошки најподатлива (како најдолга) за да се изработи анализа од аспект на почитувањето на принципите/функциите на јавниот радиодифузен сервис. Таквата анализа покажа дека на оваа програма и е потребен покреативен и пооригинален пристап во осмислувањето и во реализирањето на емисиите, така што она што оди во етерот ќе привлекува и ќе задржува публика. Нејзината информативна програма допрва треба да стане форум за вистинска

дебата, а не за пренесување информации на стереотипен начин (новинар - соговорник), со извесни позитивни исклучоци (*Евент, Белези на пентаграм*).

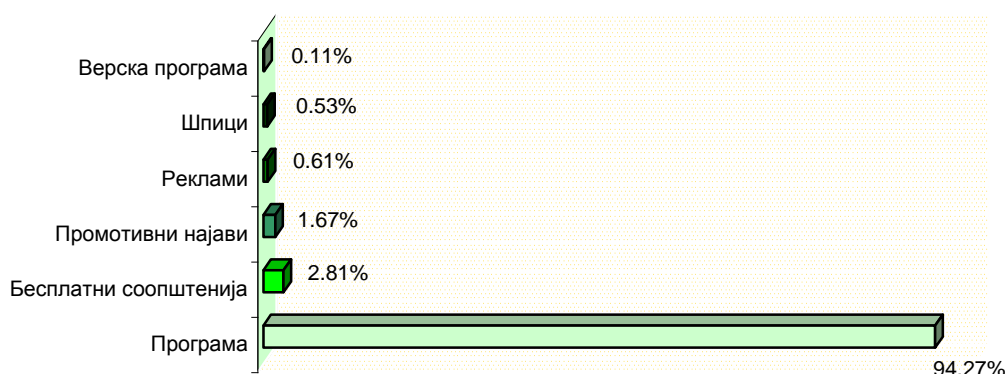
Собраниски канал/МРТ Собранискиот канал треба да почне да функционира како осмислен програмски сервис кој преку продлабочени критички информативни програми навистина ќе ги информира граѓаните за работата на пратениците. Тоа треба да биде сервис со жанровски разновидна понуда, емисии кои ќе маат предвид конкретни различни целни публики, меѓу кои свое место ќе најдат и емисии со теми од практичен интерес на граѓаните. Сепак, за почеток, би можело да се тргне со вистински уреднички и новинарски ангажман и (можеби најнапред) сериозност во поглед на техничкото водство. Што се однесува до т.н. МРТ, ако веќе се настојува да се изнајде модус како да се емитува програма која не е предвидена со развојно ограничувачката законска одредба (член 117 од Законот за радиодифузната дејност), тогаш тоа треба да биде на концепциски добро осмислен начин.

Анализа на програмските сервиси

Прв програмски сервис (МТВ1)

Структурата на емитуваната неделна програма на МТВ1 ја сочинуваат жанровски разновидните програмски содржини кои опфаќаат 94,3% од вкупно емитуваната и анализирана неделна програма (168 часа). Другите програмски сегменти (бесплатни соопштенија, промотивни најави, реклами, шпици, верска програма) ги докомплетираат преостанатите 5,7% од програмата (Графички приказ 1).

Гр. приказ 1: Структура на вкупната емитувана програма (МТВ1)

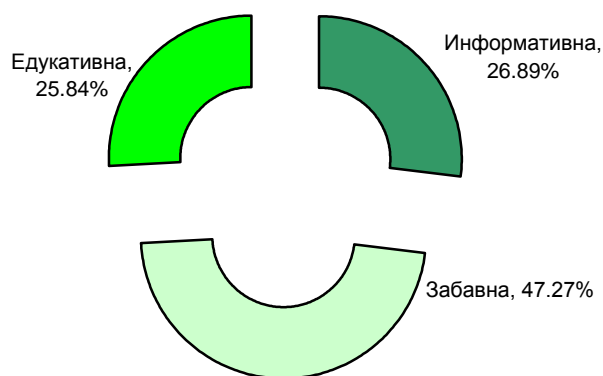

Половина од времето за другите програмски сегменти е отстапено за бесплатни рекламни спотови кои на Првиот програмски сервис се застапени со 4 часа и 43 минути. Во суштина, само неколку од спотовите кои се емитуваат со ознаката *бесплатно емитување* реално тоа и се. Такви се спотовите за кампањите *Дај кош* на Владата на РМ, за подигнување на еколошката свест, *Спаси живот* на Здружението за спас на животни (за вдомување бездомни миленици), *Здрави животни – здрави луѓе* на Агенцијата за храна и ветеринарство (за сузбивање на беснилото кај животните). Најголемиот број спотови означени како бесплатни се всушност рекламни спотови, пред сè на Владата на Република Македонија, во врска со реформите што ги спровела или се во тек во одредени области: јавната администрација, судството, земјоделството итн. Дури и спотови кои имаат комерцијален ефект (уписи на магистерски студии на Френклин универзитетот, кино Милениум, услугите на Универзитетскиот стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон - Скопје“) се емитувани како бесплатни реклами. Емитувањето на овие спотови како бесплатни е во спротивност со одредбите од член 96 од Законот за радиодифузната дејност, каде што во став 1 точка 2 е дефинирано што може да се емитува бесплатно: најавите на културни и спортски манифестации, најавите за кампањи од јавен интерес и апелите за добротворни цели.

Емитирањето на бесплатни реклами на Првиот телевизиски програмски сервис е со намален обем во споредба со анализите од 2010 година (јануари и мај) кога беа евидентирани 6 часа и 14 минути во јануарската анализа, односно 8 часа и 23 минути во анализата спроведена во мај. Но, и натаму обемот на бесплатно емитирани реклами е голем и нивната зачестеност во текот на денот значително влијае на интегритетот на програмата. Во реализацијата на програмата често не се води сметка за програмската содржина во чии рамки се пласираат, па така дел од нив се емитирани и во програми наменети за децата, како што е образовно - забавната емисија *Свои*.

Програмските содржини, вкупно 158 часа и 22 минути, доминантно исполнуваат забавна функција. Речиси половина од тоа време (47,3%) е отстапено за содржини со забавен предзнак (Графички приказ 2). Во споредба со анализите од 2010 година (59,3% во јануари и 54,4% во мај) намален е процентот на програми што исполнуваат забавна функција. Но, тој сè уште е висок за јавниот радиодифузен сервис и за улогата што треба да ја остварува.

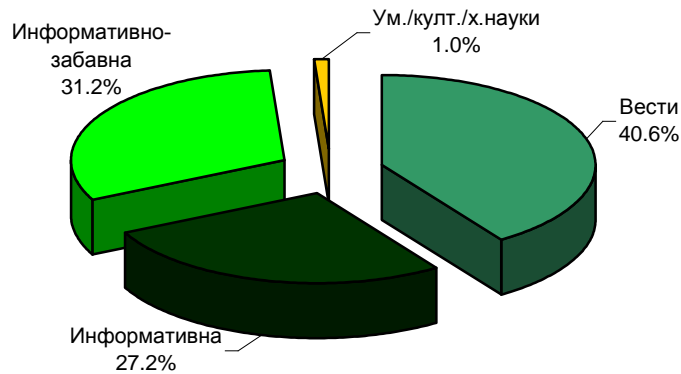
Гр. Приказ 2: Структура на програмите по функции (МТВ1)

Процентуално гледано, зголемен е обемот на програмите што исполнуваат едукативна функција од тогашните 13,6%, односно 17,5%, на - со оваа анализа утврдените 25,8%. Емитираниот обем на содржини кои исполнуваат едукативна функција, реално и не е така голем. Зголемувањето на процентот се должи пред сè на репризирањето на документарните програми кои се продукција на МТВ или се копродукциски изработени. Се случува дел од нив да бидат репризирани по три и повеќе пати и тоа во истиот ден кога било емитирано премиерното издание.

Информативна функција Четири видови програми (вести, информативна програма, информативно - забавна и програми од уметност/култура) ја сочинуваат информативната функција на Првиот програмски сервис на МТВ. Најзастапени се дневните актуелно - информативни емисии (вестите) со вкупно времетраење од 17 часа и 17 минути, а потоа следуваат информативно - забавната со 13 часа и 16 минути, информативната програма со 11 часа и 35 минути и програмите од областа на уметноста и културата, кои пред сè исполнуваат информативна функција, со 27 минути (Графички приказ 3).

Гр. приказ 3: Структура на програмите со информативна функција (МТВ1)

Во анализираната недела, информативната програма ја сочинуваат вкупно десет емисии од кои две се актуелно - информативни (*Од наш агол*, *Топ тема*) пет се актуелно - информативни со документаристички пристап (*Аграр*, *Без пардон*, *Свет*, *Евромагазин*, *Витраж*), за една може да се рече дека е специјализирана емисија од областа на здравството (*Без рецепт*), а две да се подведат во друга информативна програма (*Брокер* и *Баркод*). Двете актуелно - информативни емисии се реализирани по наједноставниот, најнеатрактивен телевизиски пристап – новинар и соговорник/соговорници во студиото кои дискутираат на одредена тема. Дури и дел од актуелно - информативните емисии кои имаат документарни елементи во себе, се главно реализирани по истиот принцип како актуелно - информативните, со доминација на разговор на релација новинар - гостин и минимален документаристички пристап. Позитивен пример на актуелно - информативни емисии со документаристички пристап претставуваат емисиите *Аграр* и *Витраж*, првата посветена на земјоделството, а втората на теми од областа на културата и уметноста. Во овие емисии е избегнат студискиот стереотип присутен кај другите емисии, долги студиски разговори со еден или повеќе гости. Станува збор за емисии кои, во најголем дел, се отргнати од студиото, и каде што разработката на темите е поаналитичка. Двете емисии, по темите што ги разработуваат, за очекување е да пробудат продлабочен интерес за нивно следење од страна на две сегментирани групи публика, земјоделците како целна публика за емисијата *Аграр* и љубителите на уметноста и културата, како целна публика на емисијата *Витраж*.

Во поглед на публиката на којашто и се обраќаат, за актуелно - информативните емисии може да се каже дека тежнеат кон придобивање поширок телевизиски аудиториум, па оттука поголемиот дел од нив се емитуваат во попладневните часови. Информативно - забавните емисии се емитуваат во утринските термини и, според тоа, очекувано е да бидат следени и делумно да се обраќаат на публика која во тоа време е во домот (домаќинки, пензионери, невработени лица).

Обврската да развива, планира и емитува програми, информативни емисии и вести наменети за глуви лица, кои ќе бидат преведувани на знаковен јазик, МТВ 1 за време на анализата ја исполнуваше делумно, емитувајќи само едно издание на вести преведено на знаковен јазик, во

работните денови од неделата. Вестите беа емитувани во 15:00 часот, надвор од атрактивниот - ударен период за телевизиско гледање програма, со траење од десетина минути. Тешко дека со овој минимален обем информативна програма дневно, МТВ 1 успеаше да ги задоволи потребите на овој сегмент од публиката. Во текот на месец ноември, додека сè уште резултатите од анализата се сумираа и се изготвуваше текстот по нив, МТВ 1 започна дел од постојните програми кои исполнуваат информативна функција (*Дневник 1, Од наш агол*) да ги преведува на знаковен јазик, со што овие програми станаа достапни за глувите лица, што е во насока на исполнување на обврските од член 121 став 1 алинеја 7 од Законот за радиодифузната дејност. Станува збор за дневно - информативна емисија (вести) што се емитира секој ден во 16:30 часот и за актуелно-информативна емисија што се емитира секоја недела по 20:00 часот, термини кои влегуваат во т.н. ударно време, кога најголем дел од телевизиската публика ги следи програмите. Зголемувањето на обемот на програми што се преведени на знаковен јазик е во насока на остварување на обврските што ги има еден одговорен јавен сервис кон одделни сегменти од публиката. МТВ треба да продолжи во таа насока, и други свои информативни емисии да ги направи достапни за глувите лица.

Информативно - забавните емисии (*Добро утро Македонијо* и *Само за Вас*) концепциски многу не се разликуваат една од друга. Двете се колажни изданија во коишто централно место заземаат разговорите во студио на теми со информативен и забавен предзнак. Многубројните сервисни информации емитирани во утринската програма *Добро утро Македонијо* ја прават разликата меѓу овие концепциски слични емисии. Покрај програмските сличности, двете емисии се емитираат од истото студио со идентична сиромашна сценографска поставеност, што може да го збунат гледачот околу идентификацијата на емисијата.

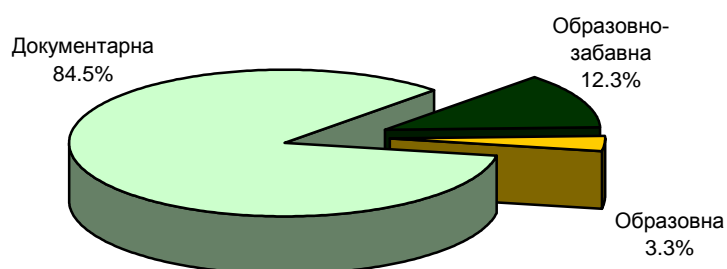
Освен во посочените емисии, МТВ1 практикува и други информативни програми да ги емитира со идентично сценографско опкружување. Таков е случајот со актуелно - информативните емисии *Без пардон* и *Од наш агол* од една страна и *Топ тема* и *Свет* од друга страна. Дополнителен проблем околу визуелното разликување на емисиите претставува и тоа што првите две се реализирани како дебатни емисии, со повеќе гости во студио, а вторите две во форма на телевизиско интервју.

Програмите што исполнуваат информативна функција, со исклучок на специјализираната емисија од областа на здравството (*Без рецепт*), се производ на Македонската телевизија, а наведената емисија е во реализација на независна продукција. Посочената емисија ниту со пристапот кон темите ниту со начинот на нивна реализација не го подига нивото на информативниот дел од програмата на МТВ, иако реално тоа треба да се очекува од купените програми.

Карактеристично за анализираната недела е тоа што, освен оваа емисија од здравството, на програмата на Првиот програмски сервис нема други емисии во кои се третираат теми од практичен интерес на граѓаните (комунални теми, правни совети итн.). Емисии кои со анализите од 2010 година беа регистрирани на програмата на МТВ, а во кои беа опфатени теми од секојдневието, во анализираниот период не беа дел од програмската понуда на јавниот сервис.

Едукативна функција Во анализираната недела емитувани се вкупно 40 часа и 56 минути програми што исполнуваат едукативна функција. Жанровски најзастапена е документарната програма (84,5%), а едукативната функција ја заокружуваат образовно - забавната програма со удел од 12,3% и образовната програма со 3,3% застапеност (Графички приказ 4). Погледнато од аспект на бројки, во споредба со анализите од јануари и мај 2010 година, оваа анализа констатира зголемен обем на програмите што исполнуваат едукативна функција од тогашните 13,6%, односно 17,5%, на - 25,8% од вкупно емитуваната програма.

Гр. приказ 4: Структура на програмите со едукативна функција (МТВ1)

Меѓутоа, зголемениот обем не се должи на воведувањето нови емисии, туку пред сè на репризните изданија на документарната програма. Премиерните изданија на епизодите од документарниот серијал *20 години Македонска независност*, се репризирани уште три пати во текот на денот. Ако се има предвид дека секоја од епизодите трае приближно по еден час, произлегува дека дневно, само за емитување на епизодите од овој серијал, се отстапуваат по 4 часа.

Покрај споменатиот серијал, документарната програма ја комплетираат кратките документарни прилози со тематика од нашата историја (*9 октомври – денот кога ВМРО прави атентат врз кралот Александар Караѓорѓевиќ*, *11 Октомври – денот на народното востание против фашизмот* и *17 октомври – денот на кревањето на Кресненското востание*), емисиите *Вкусовите на Македонија*, *Едно грло два гласа* – посветена на Вања Лазарова и емисијата *Талкачи*. Три емисии жанровски се сврстуваат во образовната програма (*Научен спектар*, *Македонски траги – Римска монетарница во Стоби* и *Бон тон*) и една емисија, *Свон*, според начинот на реализација може да се подведе под образовно - забавна програма.

Целокупната програма што исполнува образовна функција е производство на МТВ, освен документарниот серијал *20 години Македонска независност* којшто е во копродукција со независни продуценти. Сите емисии се нова продукција, произведени во текот на 2011 година, освен емисијата *Едно грло два гласа*, којашто е од крајот на 90-те години од минатиот век. Со исклучок на емисиите *Свон* и *Бон тон*, кои се наменети за децата од претшколска и школска возраст како целна група, преостанатите видови емисии имаат за цел да го задржат вниманието на пошироката јавност.

Документарната програма емитувана во анализираниот период продукциски е на завидно ниво. Посебно тоа се однесува на документарниот серијал *20 години Македонска независност* и емисијата *Талкачи*. Иако МТВ отсекогаш имала сопствена квалитетна документарна програма, во изработката на серијалот *20 години Македонска независност* се чувствува придонесот што го даваат независните продукции. Станува збор за документарен серијал од 20 епизоди во којшто се отсликани 20-те години независност на македонската држава, при што се користени мноштво соговорници и архивски материјали, коишто се успешно телевизично вкомпонирани.

Свој придонес во успешноста на документарните материјали дава серијата *Талкачи*, којашто на еден своевиден, по малку забавен начин, ги документира повеќе или помалку познатите работи врзани за одредени места во нашата држава.

Квалитетот на домашната документарна програма го надолуваат и документарните емисии емитувани во анализираната недела (*Калеидоскоп, Од птичја перспектива*) по потекло од Франција.

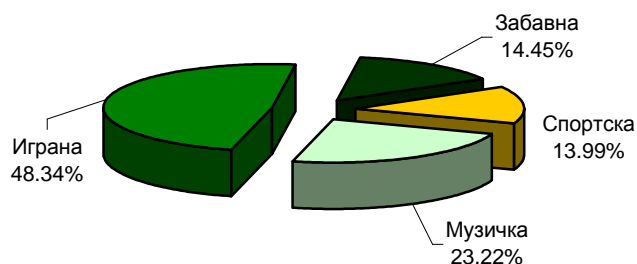
На јавниот сервис му недостасува квалитетна детска програма, пред сè од образовен карактер. Емисијата *Свон*, иако на програмата на МТВ е застапена долги години наназад, сè уште нема изградено и оставено препознатлив печат. Како единствена емисија што и се обраќа на школската популација, треба првенствено да обработува образовни содржини наспроти сегашната поставеност каде доминираат прилозите од забавен карактер. Недостигот од емисија што потемелно ќе се зафати со обработка на теми од образованието е евидентен на програмата на МТВ1. Ако *Свон* претендира да биде таква емисија тогаш треба уреднички поодговорно да и се пристапи се со цел концепциски и сценографски да одговори на потребите на школската публика.

Втората неколкуминутна емисија наменета за помали деца *Бон тон* се стреми преку анимација да ги поттикне децата да стекнат одредени позитивни навики во животот. Идејата е сосема во ред и вакви образовни програми треба да се емитуваат почесто во текот на неделата, а не само два пати како што беше случај за време на анализираниот период. Но, реализацијата на емисијата, пред сè анимирааниот дел, тешко дека ќе го задржи вниманието на децата. Скромната и напорна за следење анимација не е на нивото на можностите и потребите на Јавниот сервис.

Забавна функција Речиси половина од вкупното време на програмите што исполнуваат забавна функција (74 часа и 51 минута) отпаѓа на играната програма (48,3%). Музичката програма е застапена со 23,2%, а потоа следуваат забавната програма со 14,4% и спортската со 14% (Графички приказ 5).

Гр. приказ 5: Структура на програмите со забавна функција (МТВ1)

Во вкупното време на играната програма (36 часа и 11 минути), речиси подеднакво се застапени европските аудио-визуелни дела (51,8%) со оние од северноамериканска продукција (48,2%). Во европските дела доминира играната програма по потекло од Франција, а аудио-визуелни дела од Македонија и Велика Британија се присутни со подеднаква застапеност.

Во анализираниот период, во рамки на вкупно емитуваните 36 часа играна програма, само 4 часа е играна продукција по потекло од Македонија и тоа време е исклучиво отстапено за серијата *Македонски народни приказни*, којашто е производство на Македонската телевизија. Станува збор за епизоди од новиот серијал на МТВ снимени во текот на 2011 година, а не за репризи на сериите снимени кон крајот на 80-те и почетокот на 90-те години од минатиот век.

Преостанатото време на играната програма е резервирано за странската продукција, северноамериканска и европска, каде што преовладуваат играните филмови сите без исклучок по потекло од САД. Европската продукција ја сочинуваат сериските и анимираните филмови од француско потекло, како и сериски филмови произведени во Велика Британија. Целокупната странска продукција е со релативно понов датум на производство, по 2000 година.

За жал, анимираните филмови од странско потекло се единствената забавна програма наменета за децата. На програмата на МТВ1 евидентен е недостигот, покрај на квалитетна образовна програма за деца, и на забавна програма од сопствено/домашно производство.

За разлика од документарните серии, каде што програмата е оптоварена со мноштво репризи, кај играната програма тоа не е случај. Ниту едно од странските аудио - визуелни дела не е репризирано во текот на анализираната недела. Репризно издание е емитувано само на сериите од сопствено производство, *Македонски народни приказни*.

При емитирањето на играната програма, МТВ општо одговорно се однесуваше кон малолетната публика, означувајќи ја соодветно и емитирајќи ја во соодветни термини речиси целокупната играна програма. Исклучок беше само сопствената играна продукција, којашто беше емитувана во соодветни термини, но неозначена.

Целокупната емитувана музичка програма е производство на Македонската телевизија. Жанровски доминираат новосоздадената народна и поп музиката. Првата, најчесто како дел од студиски обмислени емисии на новосоздадена народна музика, кои долги години опстојуваат на

програмата на МТВ (*Иселенички џубокс, Фолковизија*), а втората, поп музиката, емитувана најчесто низ спотови, а помал дел во состав на забавните емисии. Речиси сите спотови на народна новосоздадена и поп музика кои се емитувани на програмата на МТВ1 се дел од прославата по повод 20 годишнината од независноста на Македонија. Не пречи нивната зачестеност во текот на денот, но музичката понуда на МТВ1 би била поразновидна кога во текот на неделата бескрајно не би се емитувале само истите неколку спотови.

Од друга страна, традиционалната народна музика е недоволно застапена на програмата на Првиот програмски сервис. Генерално, со овој тип музика се занимава емисијата *По глас и светлина*, којашто во анализираната недела беше репризно емитувана, во исклучително несоодветен термин, 6:00 часот наутро, со времетраење од 45 минути и којашто, поради други програмски содржини, среде траење беше ненадејно прекината. Инаку, станува збор за исклучително оригинална емисија во којашто се презентираат традиционални народни песни и мелос од разни краеве на Македонија, со настап на пејачи и музичари во живо од студио. Ваквите емисии заслужуваат повеќе простор на програмата на јавниот сервис и се разбира - поударен термин, со цел да бидат достапни за поширок аудиториум.

Со емитуваните музички содржини во текот на неделата, уште една целна публика е неоправдано запоставена, љубителите на балет, опера, класична музика. Балетската претстава, застапена на програмата на МТВ1 во анализираната недела, ја има истата судбина како и емисијата на традиционална народна музика, емитувана е во неатрактивен термин, 4:00 часот наутро. Освен уште 13-на минути класична музика, емитувани во склоп на емисија, други вакви музички содржини не се застапени.

Во рамки на општата забавна програма може да се подведат 3 емисии: *Конечно викенд, Во тренд и Нешто плус со Кате*. Првите две емисии, од кои едната продукција на МТВ, а втората дело на независна продукција, имаат за цел да ја анимираат помладата публика, средношколска и студентска. Третата наведена емисијата *Нешто плус со Кате*, производство на МТВ, генерално се обраќа на повозрасната публика. Првоспоменатите емисии се студиски реализирани, но сценографски воопшто непривлечни, што од своја страна го минимизира, во основа, солидниот водителско - новинарски придонес. *Конечно викенд* е реализирана во истото студио и со иста сценографска поставеност како и утринската информативно - забавна програма *Добро утро Македонија* и емисијата *Само за Вас*, проблем којшто го има јавниот сервис и којшто го апострофиравме и при разгледувањето на емисиите кои исполнуваат информативна функција. Најочигледен заклучок би било дека проблем во креирањето на сценографијата е недостигот од финансиски средства, со кои се соочува Јавниот сервис во целина, но мора да се наоѓаат решенија за емисиите и сценографски да се разликуваат.

Еден спортски магазин (*Патот до Лондон*) и неколку директни преноси од спортски настани ја докомплетираат забавната функција на Првиот програмски сервис на МТВ.

Почитување на принципите за јавен радиодифузен сервис

Кога ќе се погледнат параметрите врз основа на кои се оценува почитувањето на принципот на универзалност, може да се констатира

следново: Програмата на МТВ1 е физички достапна до речиси целата публика во Република Македонија, при што може да се каже дека се прават напори да се емитуваат програми кои се наменети за различни целни групи. Во основа се настојува емисиите, во нивното премиерно прикажување, да бидат лоцирани во периоди кога се очекува да допрат до публиката за која се наменети. Охрабрува повишувањето на свеста за потребата поголем број емисии да се преведуваат на знаковен јазик за да се зголеми квантумот програми достапни за лицата со оштетен слух.

Погледнато од аспект на разновидноста, МТВ1 настојува да понуди жанровска разноврсност кај информативните емисии, но треба да продолжи да работи на квалитетот, атрактивноста, инвентивноста, аналитичноста и продлабоченоста на нивната реализација. Најконкретно кажано - треба кај сите нив да се излезе од стереотипноста и да се следи примерот на *Аграр* и *Витраж*. Недостигаат програми или сегменти во емисии кои ќе третираат теми од практичен интерес на граѓаните, како на пример комунални теми, правни совети. Единствена емисија кој во анализираниот период имала ваква функција е *Без рецепт*. За чекор назад може да се смета тоа што емисиите што третираа теми од секојдневието, а беа забележани во 2010 година, сега ги нема, а нема ниту соодветна замена. Исто така, во анализираниот период, не се емитуваат ниту емисии (или сегменти) кои третираат теми од регионален/локален карактер. На емисиите за деца треба да им се посвети поголемо внимание, нив треба да ги има повеќе, да бидат концепциски дефинирани и квалитетни. Ваквиот заклучок важи и за образовните и за забавните емисии и за хибридните жанрови. Всушност, досегашните анализи говореа дека на Јавниот сервис му е потребна уште една фреквенција за остварување на образовната функција, со позиционирање на програмите за деца во нејзината срж. Годишешниот увид во работата на МТВ го прочистува таквото тврдење – една од клучните работи што му недостига на јавниот сервис е сериозен пристап кон децата – две сопствени емисии и странска забавна анимирана програма е сè што МТВ1 им нуди на децата кои, светските примери покажуваат, се публика која ја овозможува одржливоста на посебни канали (некои од нив специјализирани, а некои жанровски разновидни). Кај емисиите со образовна функција, пред сè документарните, новата квалитетна (ко)продукција е нешто што треба да се поддржи и продолжи, а не да се банализира со неколкукратно репризирање на една емисија во исто деноноќие.

Низ повеќе анализи на програмата на Јавниот сервис, како факт се искристализира уште еден недостиг - недоволна застапеност на темите и емисиите од областа на културата. Емисијата *Витраж* и понатаму постои како единствена емисија со компетентен и атрактивен начин на третирање на настаните од културата. Но, само една емисија не е доволно, на што укажува и недостигот или несоодветниот третман на балетот, операта, класичната музика. При правењето на музичкиот избор треба да се води сметка да се избегне репетитивноста. Навистина, сосема е логично во еден дел да се емитуваат најслушаните мелодии, но не се добива впечаток дека изборот на МТВ1 се заснова врз ваквата премиса. Исто така, треба да се води повеќе сметка за изворната музика и емисиите (каква што е *По глас и светлина*), кои се добро концепциски осмислени, да се поддржуваат и да се емитуваат во соодветни термини и со почитување на нивниот интегритет и целовитост.

За поздравување е вниманието посветено на застапеноста на европските аудио-визуелни дела и производството нови изданија на *Македонските народни приказни*. Натомошниот развој на

играната програма би можел да се гледа во смисла на вклучување на европскиот филм (не само серии и анимирани филмови) и поголемо учество на македонската играна продукција (сопствена, копродукциска, наратана, купена).

За телевизијата, како медиум на гледањето и гледливото, сценографијата е важен елемент во пакувањето на секој производ. Конкретнава анализа намерно не навлегува во давање естетска оценка за сценографските решенија зашто Првата програма треба да реши еден поосновен проблем - реализирањето повеќе емисии со иста заднина. Ваквата сценографска сиромаштија негативно се одразува врз исполнувањето на аспекти и од разновидноста и од посебноста и квалитетот како одлики на еден јавен сервис.

Параметрите врз основа на кои може да се процени нивото на независност на МТВ1 се третирали во посебна анализа односно во *Извештајот од мониторингот на Јавниот радиодифузен сервис – Политичкиот плурализам во телевизиските вести*.

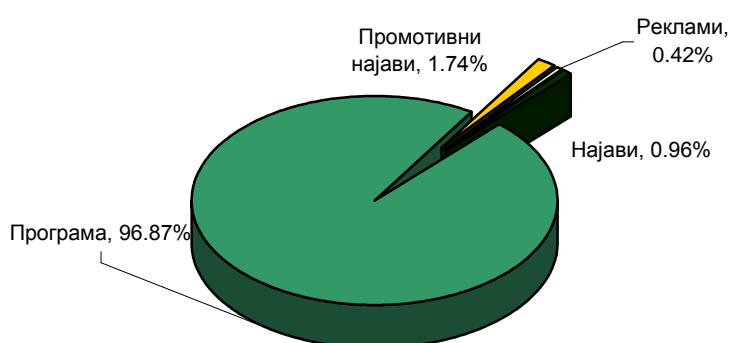
Што се однесува до посебноста и квалитетот - квалитетот на сопствената програма е најчесто слаб, а иновативноста и инвентивноста, освен онаму каде што постојат со години, се повеќе инцидентни. Информативната програма доминира меѓу програмите од сопствено производство, а најголемиот дел од купената програма е играна. Копродукциите и купената програма се легитимен начин за внесување свежина во програмската понуда, но важно е да се постигне воедначеност на стандардите за квалитет на програмата без оглед како и од кого е произведена. Публиката очекува целокупната програма на Јавниот радиодифузен сервис да биде на исто – високо ниво.

Потребно е континуирано да се работи на градењето нов, поквалитетен изглед на сервисот за тој да стане вистински форум на и за јавноста, место за критичка мисла и промислување, програма која ќе нуди разновидни информации во квалитетно вообличени аудио-визуелни целини. Новитетите во програмската понуда (дел во забавната, а дел во информативната) кои се случија во ноември и декември 2011 оставаат простор за надеж.

Програма на јазиците на етничките заедници МТВ2

Со анализата на емитуваната неделна програма (од 3 до 9 октомври 2011 година) беше опфатен и програмскиот сервис МТВ2, како дел од Јавниот радиодифузен сервис кој емитува програма на јазиците на етничките заедници во Република Македонија. Вкупното времетраење на Програмата на јазиците на етничките заедници е 129 часови и 21 минута. Од нив, 125 часови и 18 минути влегуваат во категоријата програма, 2 часа и 15 минути во промотивни најави, 1 час и 14 минути во најави и 32 минути и 52 секунди се реклами (Графички приказ 6).

Гр. приказ 6: Структура на емитувана програма (МТВ2)

Во текот на анализираниот период, на албански јазик се емитувани речиси 98 часа што претставува 75,65% од вкупното време на емитуваната програма (Табела 1).

Табела 1

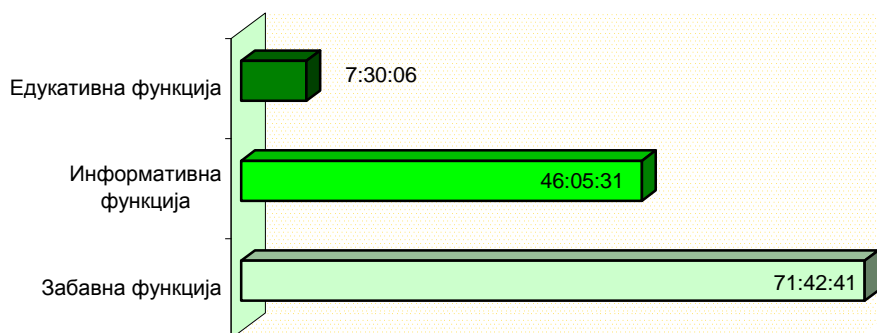
МТВ2 - Програма по јазик (3-9.10.2011 г.)	Траење
Албански јазик	97:51:17
Турски јазик	17:24:06
Влашки јазик	2:29:35
Српски јазик	1:33:41
Ромски јазик	1:30:06
Бошњачки јазик	1:29:57

Потоа, следуваат околу 17 и пол часа програма на турски јазик (13,45%), на влашки безмалку 2 и пол часа (1,93%) и по околу 1 час и 30 минути на српски (1,21%), на ромски (1,16%) и на бошњачки јазик (1,16%).

Според функциите на емитувана програма, МТВ2 на прво место ја има забавната функција со 57,23%, потоа следуваат информативната 36,78% и едукативната функција 5,99% (Графички приказ 7).

Според видовите програма, кај јавниот сервис МТВ2 на прво место е играната со 25,84% (32 часа и 22 минути), на второ музичката со 24,19% (30 часа и 18 минути) и на трето место информативната програма со 23,59% (29 часа и 33 минути).

Гр. приказ 7: Застапеност на медиумски функции (МТВ2)

Попродлабочена анализа е направена на Програмата на албански јазик, која е најзастапена во вкупното емитувано време кај овој сервис.

Карактеристична е забавно - информативната програма *Разбуди се со нас*, која премиерно оди секој работен ден од 7 до 9 часот. Емисијата се репризира истиот ден, пред крајот на претпладневната програма на албански јазик. Таа како да е „одлика“ на овој радиодифузер и се има впечаток дека многу се очекува од неа. Другите содржини, кои се емитуваат после тоа, се репризи од претходниот ден (дури и играните програми, обележани со знакот „со родителски надзор“, се застапени во времето кога родителите, претпоставуваме, не се дома, туку се на работа). Самата емисија се подготвува наизменично од двајца водители, така што кај едниот се препознава желбата да биде што подолго во контакт со гледачот (понекогаш дури и кога нема нешто ново да каже), додека кај другиот, помладиот, „што побргу да ја заврши работата“, камерата да се тргне од него и да следат други содржини (затоа говорниот дел понекогаш знае да биде и со времетраење од 10-20 секунди). Највпечатливи делови од оваа програма се актуелно - информативните содржини (прелистивање на дневните весници на албански јазик и, ретко, прилог од некој дописник од внатрешноста). Во целина, емисијата како да не е синхронизирана со дневниот „ритуал“ на започнување на денот од страна на сите гледачи, или на еден дел од нив (на пример, работници, службеници, земјоделци, домаќинки итн.). Репризата, која се дава истиот ден попладне (секогаш започнувајќи од делот што има повеќе содржини) потврдува дека тоа се прави само за да се пополни времето за емитување на програмата. Емисија не може да придобие повеќе гледачи со реприза во овој термин.

Според деновите, МТВ2 на албански јазик ја има оваа структура во делот после главните Вести од 18 и 30 часот: сериски филм, *Про Вита* (емисија за здравство), *Различно* (актуелно-информативна со Бујар Османи чија тема е пописот), документарна емисија за Демир Хисар и *Без интерпункција* (од култура) - понеделник; сериски филм, музика на ансамлот *Ибе Паликуќ* од Скопје, повторно филм, музичка емисија *Во светот на ѕвездите со Исра*, пак филм - вторник; серија, *Без интерпункција* (премиера), *Различно* (интервју со Хајредин Кучи/Косово), документарна емисија *Враќање со нашинци во светот* - среда; филм, музика, *Солзи и радост* (друга информативна со

социјални теми), *Различно* (реприза на разговорот со Бујар Османи за пописот), музичка од Радиотелевизија Косово (*Нашите корени* со Шкурте Фејза) - четврток; серија, *Евент* (информативна од сферата на културата), *Момент на вистината* (американско реалити шоу), *Несвршено време* (драматуршки приказ на Радиотелевизија Албанија за „својот во своето“), филм - петок; филм, комедија *The Wannabes (Утрешни ѕвезди)*, *Во светот на ѕвездите со Исра*, *Белези на пентаграм* (една многу успешна емисија за рок-групата ЕЛИТА 5 од Тетово), друга документарна емисија за Демир Хисар (односно, повеќе, за селата населени со Албанци) - сабота; музичка на РТК, комедија од ТВ Визион Плус, Албанија, документарна емисија, доста успешна, за селото Кафа (Гостивар) и емигрантите во САД (реализација од ТВ Арт-Тетово) и за пустината Калахари (странска документарна) - недела.

Почитување на принципите за јавен радиодифузен сервис

И оценките за почитувањето на принципите за оценување на јавниот сервис (универзалност, разновидност, независност, посебност) за МТВ2 се однесуваат на Програмата на албански јазик. Во однос на универзалноста и слободната дебата, *Разбуди се со нас* е доста затворена. Единствено и' останува отворен фиксниот телефонски број за составување на музичката топ-листа, речиси постојано со мал број јавувања од страна на гледачите. Можност за извесна интерактивност се согледува кај некои од детските емисии кои се емитуваат по утринската програма, но и тие генерално се стари продукции, репризи или, едноставно, музички емисии.

Како целина, овој сервис нема некоја разновидна понуда на албански јазик. Во авторските емисии, како на пример *Про Вита*, *Различно*, *Солзи и радост*, *Евент* и *Без интерпункција*, обработката на темите е класична – прашања и одговори, без додавање нови субјекти и информации. *Солзи и радост*, на пример, ги дава само „солзите“ на лицата загрозени од социјален и здравствен аспект, но не и одговорот и одговорноста на надлежните органи и институции за таквата состојба (изостанува испреплетеноста на изворите на информациите кои се пласираат во самата емисија). *Различно* е доста неинвентивна актуелно-информативна програма, така што гледачот, иако ја гледа двапати, многу малку може да се информира за текот на Пописот на домаќинствата и на населението 2011 година (кој потоа беше запрен) преку разговор со Бујар Османи, заменик-претседател на Државната пописна комисија.

Емисијата од културата *Евент*, во овој случај, се разликува по тоа што студиото се преместува во Албанскиот театар во Скопје, за да се долови атмосферата на премиерата во подготовка *Урбана комедија* од Стефан Чапалику, која, всушност, како тема ја има токму работата на една телевизиска куќа. Од целата „граѓа“ на емисијата се доаѓа само до техничките одговори на подготовката на премиерата, но не и на нејзината типологија, структура и пораки. Пред сè, изостанува „мамката“ телевизискиот гледач да биде потенцијален театарски гледач на самата премиера, или на нејзините репризи после тоа. Значи, тука би можело да има поголема продлабоченост во обработката на темата (театарскиот критичар, на пример, би можел да ги долови тие пораки на комедијата што новинарот, да речеме, не би можел да го направи).

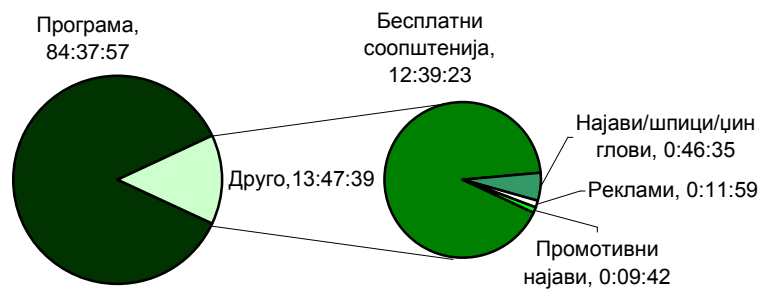
Во однос на посебноста, во анализираната недела, би можело да се каже дека белег на Програмата на МТВ2 на албански јазик ставаат информативната емисија од културата *Белези на пентаграм* на Бесиана Мехмети, како сопствено производство, и емисијата за селото Кафа (Гостивар) и емигрантите од таму во САД на ТВ Арт. И двете се со документаристички пристап, добро обмислени емисии, со инвентивни пасажии и со актуелни и историски специфичности.

Општ впечаток е дека Програмата на МТВ2 на албански јазик најдоброто време (меѓу двете изданија на Вестите) го користи за некои неатрактивни серии, играни и забавни програми (вклучувајќи ја и американската *Момент на вистината*), за музички програми (со Исра, на пример) кои се во потрага по соодветен термин итн.

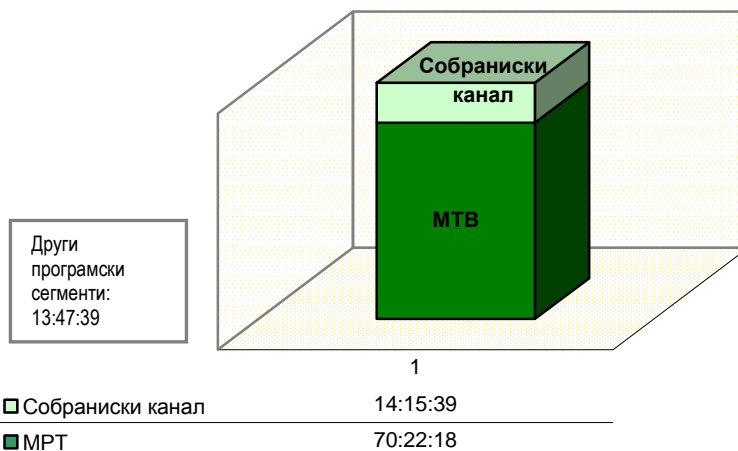
Анализата на содржините емитувани на фреквенцијата која законски е наменета исклучиво за информирање за активностите на Собранието на Република Македонија, уште еднаш ја потврдува ситуацијата констатирана во претходните анализи: овој канал се користи повеќе за други содржини отколку како Собраниски програмски сервис.

Гр. приказ 8: Содржини емитувани на фреквенцијата на Собранискиот канал

Понекогаш со ознака Собраниски канал, а понекогаш - МТВ, во анализираната недела (од 3 до 9 октомври 2011 година) во текот на 98 часа и 25 минути, емитувани се различни аудио-визуелни содржини. Од оваа целина, програмата од различни жанрови сочинува 84 часа и 38 минути, содржините означени како бесплатно емитување 12 часа и 39 минути, а останатото време отпаѓа на рекламите и на видео сегментите кои ги идентификуваат и ги најавуваат програмските сервиси и емисиите (Графички приказ 8).

Гр. Приказ 9: Сооднос Собраниски канал : МРТ

Собранискиот канал ја користи фреквенцијата во само 14,49% од времето, односно од анализираните безмалку 98 и пол часа, информациите кои се однесуваат на работата на македонското Собрание сочинуваат 14 часа 15 минути и 39 секунди.

Програмите со различна функција емитувани со ознаката МТВ изнесуваат 71,50%, односно 70 часа 22 минути и 18 секунди, а преостанатите 13 часа 47 минути и 39 секунди (14,01%) отпаѓаат на другите програмски сегменти: бесплатни реклами, најави, шпици, џинглови, промотивни најави и реклами

(Графички приказ 9).

Собранискиот канал има назначен одговорен уредник (што се гледа од најавната и од одјавната шпица) но, барем според прикажаното во анализираниот примерок, делува како да нема ниту уредничка политика ниту новинарски ангажман, а и техничката реализација е на ниско ниво. Имено, по најавната шпица на Собраниски канал оди најава на дневната програма на телоп, на кој е аплицирана стилизираната претстава на Собранието на Република Македонија, која служи како лого на Собранискиот канал. Содржините кои се најавуваат се образовни, забавни, информативни, вести и собраниски активности, но со забелешка - која програма ќе се емитува „доколку нема собраниска седница“. Всушност, тогаш кога дента нема седница на Законодавниот дом или на некое од неговите работни тела - нема ниту програма на Собранискиот канал, туку само на МТВ.

Тогаш кога во Собранието, новинарски кажано, има настан, начинот на кој гледачите се запознаваат со него тешко дека може да се нарече *известување за собраниските активности*. Она што се случува е пренос на сигнал со следниве карактеристики:

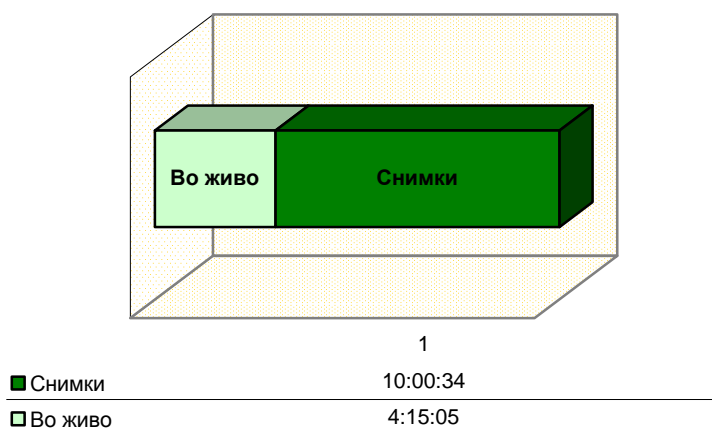
- Доколку има собраниска седница, има и новинар чиј професионален придонес, барем во анализираниот пренос, е минимален и се сведува на шутири и монотони информации за бројот на седница, точката од дневниот ред, кој говорник следува. При повторното вклучување по паузите нема ниту вовед, ниту потсетување, ниту рекапитулација на дотогашниот тек на расправата. На крајот – кус пресек на седницата (колку траела расправата, како завршило гласањето за точката и слично) без професионален новинарски осврт на темата ниту на ставовите искажани од говорниците. Целиот настан се реализира со две камери, при што кадарот, во најголемиот дел, т.е. за цело време додека зборуваат пратениците, е статичен од едната камера.
- Доколку има седница на некое од работните тела, нема новинар, следствено - нема ниту новинарска интервенција, има статичен кадар од една камера и снимка која не е технички вообличена (по завршувањето на една од седниците сликата е исклучена, но уште дваесетина секунди се слуша тонот, пред официјалниот почеток на друга седница сосема јасно се слуша неформалниот разговор меѓу пратениците и слични пропусти кои можеле да бидат отстранети со монтажа, имајќи предвид особено дека станува збор за снимка).

Карактеристично е тоа што директен пренос има само од седницата на Собранието, а седниците на неговите работни тела се емитуваат одложено, дури и тогаш кога не станува збор за активности кои се случиле истовремено или кога во Законодавниот дом нема други активности (Графички приказ 10).

Содржините емитувани на Собранискиот канал во анализираната недела се толку малубројни што можат да се набројат во еден пасус:

На 3 октомври се емитира пренос во живо од десеттата седница на Собранието и снимка од седницата на Комитетот

Гр. приказ 10: Начин на пренесување на собраниските активности

за односи на заедниците; на 4 октомври има снимки од седниците на три комисии – за транспорт, врски и екологија, за политички систем и односи меѓу заедниците, како и за одбрана и безбедност; на 5 октомври уште три снимки: од Комисијата за политички систем и односи меѓу заедниците, од Надзорната расправа за станбено - деловниот комплекс „Космос“ на Комисијата за транспорт, врски и екологија и од Комисијата за прашања на изборите и именувањата; на 6 октомври се прикажани снимките од работата на Законодавно – правната комисија, и на комисиите за финансирање и буџет и за еднакви можности на жените и мажите. На 7, 8 и 9 октомври нема емисии за работата на Собранието.

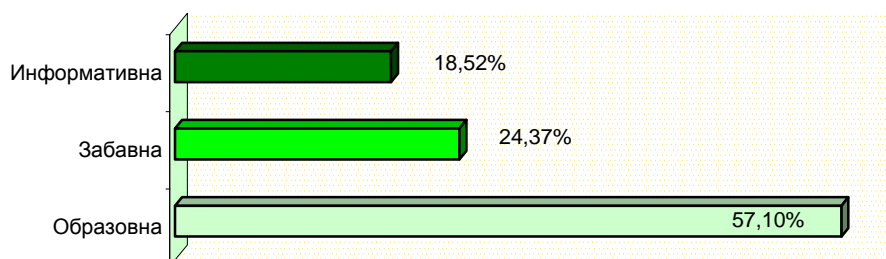
Во минатогодишната Споредбена анализа на програмата на радио и на телевизиските програмски сервис на Јавниот радиодифузен сервис реализирана во периодите од 25 до 31 јануари и од 10 до 16 мај 2010 година, во делот за програмските насоки за Собранискиот канал се вели дека треба да го напушти пасивното пренесување и емитирање снимки и „да утврди програмски концепт кој ќе овозможи подетално запознавање со работата на народните избраници и воопшто на Законодавниот дом, како и аналитички третман на одредени теми, истовремено обезбедувајќи отвореност за различни политички мислења и гледишта“ (стр. 56). Притоа се даваат и конкретни предлози за медиумски производи преку кои може да се постигне тоа.

Овојгодишната анализа покажува дека и покрај дискусиите водени со надлежните во Јавниот сервис во врска со наодите од анализата од 2010 година, и покрај конкретните препораки како може Собранискиот канал да прерасне во вистински програмски сервис кој ќе ги информира граѓаните за работата на пратениците, во функционирањето на овој канал не е направен никаков исчекор нанапред.

Годинешнава анализа го потврдува и наодот дека „емитувањето на останатите содржини е стихично, без разработена програмска концепција и служи само за пополнување на програмата“ (стр. 19). Начинот на функционирање упатува на тоа оти каналот МТВ постои не за да се надолжни образовната функција на јавниот радиодифузен сервис туку по покус пат да се пополни празнината која останува кога нема собраниски активности, односно остава впечаток дека служи како алиби за практично непостоечкиот новинарски ангажман со кој би се остварувала суштината на Собранискиот канал – интервјуа и дебати со пратеници, критички осврти на седниците на Собранието и на

собраниските комисии, други информативни програми како и емисии или сегменти со друга функција кои сепак за своја тема ќе ги имаат Собранието и пратениците.

Гр. приказ 11: Програмата на МРТ по функции

Емитирањето на каналот МТВ, иако е надвор од законски утврдените програмски сервиси (член 117 од Законот за радиодифузната дејност), е реалност која трае повеќе години. Станува збор за збир од програми кои повеќе од половината исполнуваат образовна функција, околу една четвртина имаат забавна функција, а помалку од петтина се информативни програми (Графички приказ 11). Меѓу програмите со образовна функција најбројни се документарните (25 часа и 31 минути), образовните емисии (10 часа и 10 минути) и оние со тематика од уметноста, културата или хуманистичките науки (4 часа и 2 минути). Станува збор за повеќе од 50 емисии произведени од македонската телевизија со неколку исклучоци кои се од француска продукција и една од австралиско производство. Најголем дел се произведени по 2000 година, 14 се од последниве 5 години, 13 датираат од 90-те и во два наврати се работи за емисии од 80 – те години на 20 век. Погледнато поединечно по години, најмногу емисии се од 2003 година (осум), и од 2005 и од 2000 (по шест). Староста на емисиите не е неизоставно нивна најзначајна карактеристика зашто документарната, културно - уметничката и научната програма третираат трајни вредности. Во овој контекст може да се гледаат на пример емисиите: *Мотиви од народното творештво: Засудана невеста* (1994), суптилно раскажаната потресна љубовна приказна од 40-те години на минатиот век насловена *Првото касајче* (1999), уметничките портрети на Марта и Алекс Соколоф (1997), Стефан Хаџиниќолов (2003), Венјамин Хаџи Наумов (1996), лирската *Беседа за Прличев* (2000), чија окосница е излагањето на францускиот поет и драматург Жан Ложие, сториите за Борислав Градишки (1993) и Ефтим Гашев (2000) осудувани за идеите за независна Македонија, емисијата за вредностите на црквата Свети Спас во Скопје (2005) и други. Меѓутоа, за некои од емисиите би било подобро кога би се реактуелизирале и реконтекстуализирале – на пример уметничките портрети на автори кои се живи и создаваат и по емитираната емисија, или емисијата *Заминување и враќање* која говори за состојбата во селото Локвени во 1996 година, како и двете епизоди насловени *Од другата страна на црвената линија* за ситуацијата во 1998 во местата Дојран и Дојрани на границата меѓу Македонија и Грција, односно во селата Алгуња и Славујевац меѓу РМ и тогашната СР Југославија и слично. Охрабрува фактот што се емитира и нова документарна, образовна и научна продукција како: *Македонски траги: Тројното значење на Кокино* (2009), *Палеонтологијата во Македонија* (2010), *Натписи и записи од византиско и поствизантиско време – Христо Меловски* (2009), *Некогаш Таурисиум, денес Таор?*

(2008), *Археометрија раманска спектроскопија* (2010), *Научен спектар: Биодизелот потенцијален извор на енергија* (2007), *Гласот на срцето: Софија Гогова - Врчаковска* (2011). Ова дава надеж и оди во насока на фактот дека учењето како процес кој трае цел живот бара образовната медиумска функција да нуди и нови сознанија, а не да се остварува преку своевиден времеплов за развојниот степен на телевизиската техника (снимка, монтажа, компјутерска обработка...).

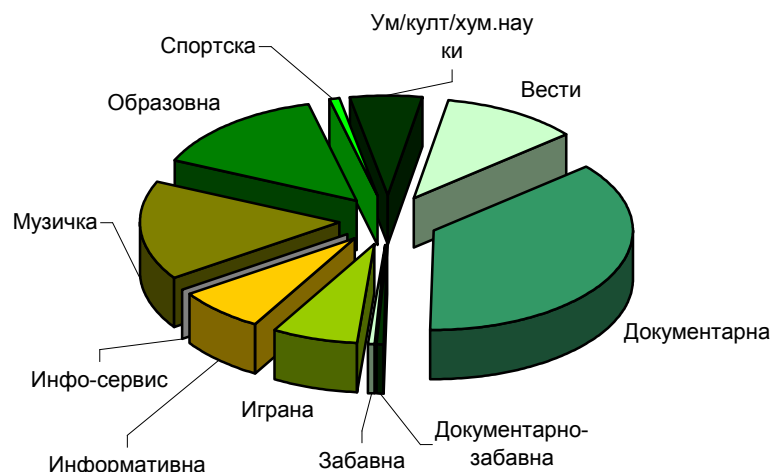
Интересен елемент на документарната програма се освртите на три значајни настани од македонската историја кои се случиле во октомври: *9 октомври – денот кога ВМРО прави атентат врз кралот Александар Караѓорѓевиќ*, *11 Октомври – денот на народното востание против фашизмот* и *17 октомври – денот на кревањето на Кресненското востание*. Овие аудио-визуелни сегменти траат по околу три и пол минути и служат да остварат една позитивна цел – запознавање со околностите и важноста на историските камен - темелници на независната македонска држава. Затоа е жалосно што тие се еден од сегментите кај кои е особено забележлива стихијноста во емитувањето: во седумте анализирани дена, освртот за 9 октомври се емитува 31 пат, оној за 11 Октомври - 13 пати, а оној за 17 октомври - 18 пати во најразлични периоди, некои од нив некогаш едвај еднаш, а некогаш десет пати на ден, при што се добива впечаток дека се расфрлани низ програмата без концепт.

Програмите со забавна функција се пред сè музички (11 часа и 27 минути) со акцент на македонската народна музика и потекнуваат од МТВ1 или од Сателитскиот канал МКТВСат. Изворните песни и ора се присутни преку концертите на *Танец* и на *КУД Александар Македонски* и интересно осмислената емисија за изворна музика *По глас и светлина*. На новосоздадената музика се посветени *Иселенички џубокс*, *Фолковизија*, *Минути со Анета и Молика*, снимка од *Фолк фест Валандово 2005*, колажни емисии со повеќемина изведувачи, но и музичкиот портрет на еден од значајните создавачи и изведувачи на македонска народна музика *Пејачи и песни: Јонче Христовски* од 1980-те години (кој подобро би функционираше кога би бил реконтекстуализиран). Во анализираниот период е емитувана и етно музика во *Шоуто на Драган Даутовски квартет*. Освен ова, често низ програмата се емитуваат популарни и новосоздадени народни нумери изведени на прославата по повод 20-годишнината од независноста на Република Македонија.

Покрај ова, во рамките на забавната функција емитувана е и играна програма за деца која ја сочинуваат серијата *Рабробил*, (произведена 2005 година како дел од проектите финансирани од радиодифузната такса преку Советот за радиодифузија) и *Македонските народни приказни*, но не новите туку старите изданија од 80-те и 90-те години на 20 век. Карактеристично е тоа што ниту една од емитуваните програми за кои постои обврска за категоризација не е воопшто означена со предупредувачката сигнализација.

Емитувана е и снимка од финалните натпревари во машка и во женска конкуренција од *НБЦ Куп во куглање мажи и жени* (одржан од 4 до 8.10.2011, во Скопје).

Гр. приказ 12: Видови програма емитувани на МТВ

Сите програми со информативна функција кои не се однесуваат на работата на Собранието на РМ се емитираат со логото МТВ. Станува збор за симултано емитирани вести од МТВ1 на МТВ, за репризи на неколку информативни емисии од Првиот канал (две септемвриски изданија на *Топ тема* - чие временско изместување негативно се рефлектира и врз актуелноста на темите што ги обработуваат - и изданието на *Без пардон* посветено на постигнувањето договор за најниска плата), и за емисии од МКТВСат (интервјудо *Македонски вредности*, премиерно и репризно прикажување на *Проект Порта со Слободан Томиќ*).

Во текот на еден голем дел од времето, на фреквенцијата на која се емитираат Собранискиот канал и МТВ, се прикажуваат аудио-визуелни целини означени како бесплатно емитирање, кои се однесуваат на промовирање на кампањи од Владата, на министерствата, образовни институции и др. Тие се монтирани во блокови кои се повторуваат, така што циклично се гледа веќе гледана програма што резултира со монотоност. Овој сегмент зазема 12 часа и 39 минути од содржините во анализираната недела, што е помалку отколку минатата година - 13 часа и 48 минути во јануарската и 16 часа и 6 минути во мајската анализа. Сепак и со ова намалување, бесплатните соопштенија имаат исклучително голем обем зашто целиот Собраниски канал трае само 1 час и 36 минути подолго. Исто така, најголемиот дел од овие спотови се всушност реклами за достигнувањата или за тековните кампањи на владата и на министерствата, а три од овие спотови, по своите карактеристики, се чисти комерцијални реклами. Едниот спот – рекламата на Министерството за транспорт и врски за продажба на земјиште долж т.н. „Вински пат“ за изградба на нови винарии, не е означен како бесплатно емитирање, но не е ни издвоен како рекламирање, додека пак, рекламите за магистерски студии на „Френклин универзитетот“ од САД кои ќе се реализираат на Универзитетот „Свети Климент Охридски“ од Битола и за Универзитетскиот стоматолошки клинички центар „Св. Пантелејмон - Скопје“ се и означени (погрешно) како бесплатни соопштенија.

Констатацијата за лошото техничко водство на програмата, дадена за Собранискиот канал, важи и за реализацијата на МТВ (на пример, помеѓу емисии, екранот е црн со десетици секунди; завршува една емисија и почнува нова епизода од истиот серијал која нагло се прекинува и следи нова содржина; се појавуваат секвенци од стари емисии и седници на Собранието во други емисии

или надвор од нив; нагло се прекинуваат, на пример среде музичка нумера, за да се емитуваат бесплатни соопштенија; нема тон или има проблеми со тонот; оди аудио дел од една содржина, а видео дел од друга и сл.).

Програмата која се емитува под логото МТВ е неблагодарно да се коментира од аспект на карактеристиките на јавниот радиодифузен сервис бидејќи нејзиното емитување на фреквенцијата на Собранискиот канал е со алиби дека „во моментот немало собраниска активност“. Всушност, станува збор за програми кои пред сè потекнуваат или од Првата програма – МТВ1 или од Сателитскиот канал – МКТВСат, што само по себе е во ред, доколку тие не би биле само наредени во програмска шема, без да успеат да изградат целина формулирана за да исполни осмислена уредничка политика со конкретна идеја за тоа кои функции ќе ги исполнува, зошто и за кои целни публики. Тоа се само нафрлени содржини кои треба да го „резервираат“ местото на фреквенцијата за кога ќе има нешто што треба да се емитува, на пример преноси и снимки од спортски настани од големо значење.

Почитување на принципите за јавен радиодифузен сервис на Собранискиот канал

Што се однесува до почитувањето на принципите на јавниот радиодифузен сервис во случајот на Собранискиот канал, кусо срочена оценката би била – тие не се почитуваат. Подлабоката елаборација покажува зошто е извлечена ваквата оценка. Имено, од програмски аспект не може да се каже дека Собранискиот канал е универзален бидејќи нема програми наменети за различни целни публики и тој, од новинарски аспект, не претставува јавен форум преку кој се води слободна дебата на сопоставени или спротивставени идеи и ставови. За него не може да се каже ниту дека е разновиден бидејќи жанровски е сиромашен (само преноси и снимки), информативната програма е скудна, недостига новинарска обработка, нема програми кои третираат теми од практичен интерес на граѓаните (на пример контактни емисии во кои граѓаните ќе им поставуваат прашања на пратениците). Не може да се каже ниту дека е независен бидејќи се врши буквална трансмисија (пренос) на настани во живо или одложено без длабински новинарски третман, односно отсуството на емисии ја прави невозможна анализата на стручноста и компетентноста на изворите и разновидноста на гледиштата. Прашањето за посебноста на Собранискиот канал може да се гледа само во негативен контекст – специфичноста на програмската шема е во тоа што нема емисии врз основа на кои би се проценило дали постои иновативност и инвентивност во нивното осмислување и реализирање, нема стандарди по кои се остварува програмата. Всушност, белегот на овој програмски сервис е отсуството – отсуство на програми, отсуство на уредничка интервенција, отсуство на новинарски професионален ангажман, отсуство на почитување на базичните технички параметри за телевизиски програмски сервис.